

УДК 332.1

*Олександр Демченко***ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ***Александр Демченко***ТРАНСФОРМАЦИЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА В УСЛОВИЯХ
ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОЙ ЭКОНОМИКИ***Oleksandr Demchenko***TRANSFORMATION OF RESOURCE POTENTIAL IN THE CONDITIONS
OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRARIAN ECONOMY**

Досліджено основні сутнісні характеристики трансформацій виробничого потенціалу в сучасних умовах розвитку аграрної економіки. Визначено основні підсистеми в системі економіки, необхідні для найефективнішого та доцільного використання суспільно-економічних відносин у розвитку й науково-технологічним відновленні продуктивних сил суспільства. Представлено основні принципи та методи сучасних трансформацій аграрного виробництва з урахуванням інноваційної складової.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, аграрний сектор, трансформація аграрного виробництва, ресурсний потенціал.

Бібл.: 10.

Исследованы основные сущностные характеристики трансформаций производственного потенциала в современных условиях развития аграрной экономики. Определены основные подсистемы в системе экономики, необходимые для эффективного и целесообразного использования общественно-экономических отношений в развитии и научно-технологическом обновлении производительных сил общества. Представлены основные принципы и методы современных трансформаций аграрного производства с учетом инновационной составляющей.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, аграрный сектор, трансформация аграрного производства, ресурсный потенциал.

Библ.: 10.

The basic transformations intrinsic characteristics of production potential in modern conditions of development of agrarian economy. The main subsystem of the economy are already required for the most effective and appropriate use of socio-economic relations in the development and scientific and technological restoring the productive forces of society. The basic principles and methods of modern transformation of agriculture based innovation component.

Keywords: socio-economic development, agriculture, transformation of agricultural production, resource potential.

*Bibl.: 10.***JEL Classification:** Q 000

Постановка проблеми. Під трансформацією в сучасних умовах господарювання розуміють формування нової архітектури економічних відносин, зв'язків і взаємодій у матеріальних та фінансових системах, які змінюють їх склад, структуру, надають нових характеристик, вимірів та функціональних обов'язків. Суспільні науки, що мали потребу в нових поняттях для характеристики соціальних процесів, використовують цей термін з початку ХХ століття для опису радикальних структурних змін, переходу суспільства до якісно нового організаційного стану, тобто розглядають трансформацію на макрорівні [4]. Нині термін «трансформація» застосовується й для досліджень змін на рівні бізнес-одиниць аграрного виробництва й означає перетворення структур, форм і способів, зміну цільової функції та стратегічної спрямованості економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі автори визначають трансформацію як сукупність заходів щодо комплексного приведення умов функціонування компанії відповідно до мінливих умов ринку й виробленою стратегією її розвитку [1]. Відомі вчені-аграрники, зокрема В. Г. Андрійчук, М. Й. Малік, Ю. О. Лупенко, М. П. Бутко, В. М. Бондаренко, Ж. В. Дерій, І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, І. О. Крюкова, Т. М. Гнат'єва, І. Б. Хома, А. В. Чупіс, Т. С. Шабатура, С. М. Шкарлет, О. В. Царенко, Б. О. Язлюк, виняткову увагу приділяють фундаментальному, всеосяжному характеру трансформації в аграрному виробництві під впливом інноваційних чинників в умовах кризових деформацій фінансової архітектури аграрного сектору економіки України [1–10]. Узагальнюючи їх фундаментальні наукові доробки, можна визначити, що трансфо-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

рмація в аграрному виробництві має характеристику фундаментальних та комплексних змін, у підгрунтя яких покладено зміну структури аграрного бізнесу, методів та принципів його функціонування, що охоплюють домінантні аспекти його діяльності, завершальною метою якої є подолання кризових явищ, підвищення ефективності роботи й конкурентоспроможності, збільшення прибутковості [1–10].

Виклад основного матеріалу. Вдалим та загально визнаним у науковому осередку з теоретико-методичного погляду є визначення трансформації в аспекті відведення їй провідного місця як фактора формування державної політики в галузевому та державному розрізі. В цьому контексті трансформація – сукупність заходів, що застосовуються на рівні підприємства, регіону, галузі й усієї економіки, які приводили б до утворення конкурентоспроможних промислових комплексів, що зростають у сфері зайнятості, реальних доходів та інвестицій в умовах контрольованого державою й достатнього для забезпечення зазначених параметрів конкурентного пресингу – як з боку вітчизняних виробників, так і з боку іноземних конкурентів [8–10].

О. В. Митяй вказує на ефективність заключних результатів трансформації підприємства в контексті конкурентоспроможності аграрного бізнесу. На її думку, трансформація – процес, спрямований на створення умов для ефективного використання всіх факторів виробництва з метою підвищення фінансової стабільності й росту конкурентоспроможності [5].

Підприємства для забезпечення стабільного розвитку й необхідного рівня конкурентоспроможності повинні адаптуватись до динаміки ринкових змін та у процесі моніторингу ендогенних та екзогенних чинників своєчасно коректувати систему цільових результативних показників. У сучасному динамічно мінливому зовнішньому середовищі потреба у змінах виникає досить часто й необхідність їх проведення здебільшого враховується у процесі розроблення стратегій розвитку підприємств. При цьому необхідно враховувати і глобальні зміни, що відбуваються в економіці країни та суспільстві. Так, наприклад, трансформація економіки підприємства і його ресурсно-виробничого потенціалу аграрної сфери відбувається у зв'язку з геополітичною ситуацією, деформацією економічних відносин під впливом окупації територій та воєнних дій тощо. Для того, щоб зрозуміти, як відбувається такий вид трансформації, необхідно виявити основні відмінності в організації діяльності підприємств до й після початку трансформації економічної системи держави.

Перехід до нових умов господарювання завжди визначає нові вимоги та критерії ефективності функціонування підприємств:

- зовнішнє середовище стає динамічним та характеризується високим рівнем ризику, потрібна негайна реакція та адаптація до змін, що відбуваються;
- основними цілями функціонування та розвитку підприємства в умовах деструктивних впливів національної економіки стають: нарощення ринкової вартості бізнесу, підтримка лідерських позицій на внутрішньому та вихід на зарубіжні ринки, збільшення власних активів та ефективність залучення інвестиційних потоків;
- виникає гостра потреба в переорієнтуванні аграрного виробництва на інноваційну модель розвитку, що вимагає трансферу нових технологій, нових інструментів формування інноваційного потенціалу та його дієвої реалізації у кризових умовах;
- збут продукції характеризується використанням прямих і непрямих каналів на основі маркетингових досліджень, спеціальних прийомів просування, стимулювання продажів, нарощенням якості продукції та соціальною відповідальністю аграрних виробників за якість виробництва;
- критеріями ефективності діяльності підприємства стають: ринкова вартість, рентабельність власного капіталу, масштаби виробництва, конкурентоспроможність, обсяг продажів, отримання нових компетенцій тощо;

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

- нові організаційно-економічні механізми, міжгалузеві зв'язки та інші види економічних відносин, що дають змогу найбільш ефективно використовувати виробничий та ресурсний потенціал аграрної сфери.

Нові умови функціонування підприємств, що отримали сучасні структурні контури під дією кризових деформацій сьогочасних економічних відносин, висувають вимоги до змін у використанні ресурсно-виробничого потенціалу на всіх рівнях національної економіки, в першу чергу за допомогою контролю та моніторингу витрат всіх видів ресурсів, трансферу та виробництва інноваційних технологій з метою зменшення їх ресурсомісткості. Щоб адекватно «вписатися» у нові відносини, потрібні кардинальні зміни на підприємстві, а з урахуванням кризової ситуації й особливостей вітчизняної економіки зміни повинні бути істотними й здійснюватися швидко. Зміна парадигми ресурсної концепції відбувається під впливом трансформацій економічного потенціалу підприємства та перетікання капіталу зі сфери виробництва у сферу обігу.

Так, для інноваційної економіки головним є не тиражування, а навпаки, одержання нових видів цього продукту (це завдання в умовах комплексної автоматизації виробничо-господарських і управлінських процесів на підприємствах відносно легко вирішуване й відходить на другий план), а розроблення та створення інноваційних видів товарів і послуг. Цільова функція виробництва тут характеризує не кількість вироблених екземплярів, а кількість якісно різних економічних благ, соціальну відповідальність бізнесу за вироблений товар чи надання послуги [9].

Відповідним чином змінюється й оцінка економічних ресурсів виробництва у бік вартісної їх цінності, що дозволяє нарощувати ринкову вартість бізнесу. Якщо донедавна в економіці природними вимірниками обсягу залучених у виробництво ресурсів були кількість засобів праці, предметів праці й самої праці [1], то в інноваційній економіці цими вимірниками стають не кількісні характеристики ресурсів, а їх якісні показники та компетенції бізнесу.

Так, уже сьогодні комерційний успіх сучасного підприємства визначається не стільки чисельністю персоналу, скільки наявністю людського та інтелектуального капіталу, тобто фахівців, здатних створити новий виріб або послугу, знайти новий спосіб організації виробництва, уловити процес формування нових потреб у ринковій сфері й адекватно та гнучко відреагувати на нього, сформувати нові інструменти управління тощо

Загалом можна сказати, що перехід до інноваційної економіки характеризується індивідуалізацією всіх товарно-ресурсних компонентів підприємства та компетенцією бізнесу щодо їх ефективного використання. Кожний значущий компонент виявляється індивідуально відмінним від інших, унікальним і в якомусь сенсі незамінним.

Технологічна база підприємства безпосередньо залежить від рівня організації й управління, наявності досвіду й традицій трудового колективу, його сприйнятливості до досягнень науково-технічного прогресу.

Загалом вибір технології не відноситься до чисто економічних завдань, однак досить тісно пов'язаний з економічною й соціальною політикою підприємства. Зрозуміло, що від технології значною мірою залежать рівень витрат і обсяг виробництва, якість продукції та надалі її ціна. Крім того, рівень прогресивності реалізованої на підприємстві технології впливає на рейтинг підприємства в галузі, престиж його марки і т. ін. Нарешті, багато чого для підприємства значить «потенціал трансформації» технології – можливість її перетворення в більш досконалу без непосильних витрат ресурсів підприємства й зусиль колективу [4].

Технічне переозброєння – досить хворобливий процес, що порушує систему внутрішнього й зовнішнього функціонування, яка склалася на підприємстві. Чим менше його тривалість і вартість, тим більше шансів у підприємства зберегти й поліпшити кон-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

курентні позиції. Тому під час прийняття рішень про вдосконалення технології або переході на принципово нову технологію необхідно усвідомлювати те, які витрати й коли доведеться зробити у процесі зміни технологічного способу, що вводиться. В науковій літературі є спеціальне визначення для оцінювання можливості здійснення маловитратних технологічних нововведень, точніше, нововведень за рахунок зміни комбінацій використовуваних ресурсів – «потенціал рекомбінації» [9]. Зрозуміло, що чим більш диверсифікована технологія, чим більше число технологічних способів і операцій у неї включається, тим вища чисельність можливих комбінацій цих операцій, відповідно більше і «корисних» комбінацій і, отже, потенціал рекомбінації. Однак ця залежність має все-таки обмежений характер: при занадто великому числі елементарних технологічних одиниць управління ними стає неефективним (або в сенсі низької результативності процесу, або в сенсі високих витрат на управління ним). Тому ефективність великих підприємств, що володіють досить високим потенціалом рекомбінації, необов'язково вище ефективності малих підприємств із обмеженою кількістю технологічних елементів, що допускають рекомбінацію [9].

Концепція управління змінами охоплює всі заплановані, організовані й контрольовані трансформації в галузі стратегії, виробничих процесів і структури підприємства. Менеджмент трансформаційних процесів стосується основних аспектів управління підприємством. У цьому зв'язку дослідження трансформації підприємства і його ресурсно-виробничого потенціалу здобуває особливу актуальність і практичну значущість.

Особливий інтерес представляють дослідження трансформації ресурсного потенціалу протягом життєвого циклу підприємства. Кожне підприємство проходить певні етапи життєвого циклу, основними з яких є створення, розвиток (ріст і турбулентність), зрілість, спад (ліквідація або відродження).

Звідси випливає, що на кожному етапі життєвого циклу система має заданий ресурсно-виробничий потенціал. Якщо на етапах уведення, впровадження та ін. – елементний, функціональний і організаційний склад відповідають вимогам зовнішнього середовища, а це у свою чергу забезпечує цілісність і стабільність системи, то ресурсно-виробничий потенціал є відбиттям властивостей цих підсистем, що формують умови для конкурентоспроможного функціонування, ринкового господарства, що розвивається.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна сказати, що ресурсно-виробничий потенціал – це особлива підсистема в системі економіки, покликана створити передумови для найкращого використання суспільно-економічних відносин у розвитку й науково-технологічній відновленні продуктивних сил суспільства [10].

Визначення стадії життєвого циклу підприємства у процесі формування, подальшого використання й розвитку його ресурсно-виробничого потенціалу дозволяє, насамперед, прогнозувати тенденції майбутнього розвитку та розробляти необхідні відповідні заходи. Також це дає можливість більш точно визначати пріоритетні напрямки поточного й стратегічного розвитку як самого підприємства, так і його ресурсно-виробничого потенціалу.

Розроблення відповідних заходів, заснованих на цьому підході, дозволить ефективно управляти процесом формування й розвитку ресурсно-виробничого потенціалу підприємства. Необхідно відзначити, що зміна стадій життєвого циклу підприємства, коливання кон'юнктури ринку, потреб і запитів споживачів, вплив зовнішнього середовища вимагають від суб'єкта господарювання коректування стратегічних планів і пріоритетних напрямків розвитку ресурсно-виробничого потенціалу.

Список використаних джерел

1. *Шабатура Т. С.* Методологічні засади оцінки економічного потенціалу підприємства / Т. С. Шабатура // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 2 (74). – С. 54–59.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

2. Дерій Ж. В. Капіталізація людського потенціалу: функціональний аспект / Ж. В. Дерій // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2012. – № 3 (60) – С. 21–27.
3. Гришова І. Ю. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10(172). – С. 169–172.
4. Гришова І. Ю. Аналитическое обеспечение управления структурой оборотных активов молокоперерабатывающих предприятий / И. Ю. Гришова, М. Ю. Щербата // Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. – 2013. – № 2. – С. 23–26.
5. Митяй О. В. Основные аспекты стратегического развития предприятия агропромышленной сферы / О. В. Митяй // Стратегическое планирование развития городов и регионов. Памяти первого ректора ТГУ С. Ф. Жилкина : IV Международная научно-практическая конференция (Тольятти, 30 июня 2014 года) : сборник научных трудов : в 2 ч. / отв. ред. Ю. А. Анисимова. – Тольятти : Изд-во ТГУ, 2014. – Ч. 1. – С. 74–79.
6. Крюкова И. А. Современный уровень развития инновационных процессов в АПК Украины / И. А. Крюкова // Достижения молодых ученых в развитии инновационных процессов в экономике, науке, образовании : IV Международная научно-практическая конференция (8–10 октября 2012 г.). – Брянск : БГТУ, 2012. – С. 167–169.
7. Крюкова І. О. Організаційно-економічний механізм розвитку аграрних формувань / І. О. Крюкова // Стан та передумови стійкого розвитку аграрного сектору в умовах трансформаційних процесів у світовій економіці : колективна монографія / під ред. Ю. О. Нестерчук. – Умань : Візаві, 2013. – Ч. 1. – С. 212–226.
8. Гнат'єва Т. М. Підходи до формування інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості / Т. М. Гнат'єва // Інноваційна економіка. – 2013. – №1(39). – С. 15–18.
9. Глушко О. В. Визначення рівня економічної стійкості підприємств на основі показників ефективності./ О. В. Глушко, І. Ю. Гришова, М. Ю. Щербата// Економічний часопис–XXI. – 2015. – № 155(11-12). – С. 82–86.
10. Гришова І. Ю. Стабільність конкурентоспроможного стану на внутрішніх та зовнішніх ринках агропромислового комплексу України / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 3(177). – С. 66–73.

References

1. Shabatura, T.S. (2014). Metodolohichni zasady otsinky ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva [Methodological principles of assessing the economic potential of the company]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu – Visnyk of Chernihiv State Technological University*, no. 2 (74), pp. 54–59 (in Ukrainian).
2. Deriy, Zh.V. (2012). Kapitalizatsiia lyudskoho potentsialu: funktsionalnyi aspekt [The capitalization of human potential: the functional aspect]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu – Visnyk of Chernihiv State Technological University*, no. 3 (60), pp. 21–27 (in Ukrainian).
3. Hryshova, I.Yu., Mytyay, O.V. & Kuzhel, V.V. (2015). Otsinyuvannya chynnykiv formuvannya finansovoho potentsialu ahrarnoho vyrobnytstva [Evaluation factors forming the financial capacity of the agricultural production]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economy*, no 10(172), pp. 169–172 (in Ukrainian).
4. Hryshova, Y.Yu., Shcherbata, M.Yu. (2013). Analyticheskoe obespechenie upravleniia strukturoi oborotnykh aktivov molokopererabatyvaiushchikh predpriatii [Analytical software management structure of the current assets of milk processing plants]. *Vektor nauky THU. Seriya: Ekonomika i upravlenie – Vector of sciences of Togliatti State University. Series: Economics and Management*, no. 2, pp. 23–26 (in Russian).
5. Mytyay, O. V. (2014). Osnovnye aspekty strategicheskogo razvitiia predpriatiia agropromyshlennoi sfery [Key aspects of strategic development of enterprises of agroindustrial sphere]. Proceedings from *Strategicheskoe planirovanie razvitiia gorodov i regionov. Pamiati pervogo rektora THU S.F. Zhylykyna: IV Mezhdunarodnaya nauchno-praktycheskaya konferentsyya – Strategic planning of development of cities and regions. In memory of the first rector of TSU SF Zhilkin: IV*

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

International scientific-practical conference (Toliatti, June 30, 2014): in 2 part (ed. Yu.A. Anisimov). Toliatti: Izd-vo THU, part 1, pp. 74–79 (in Russian).

6. Kriukova, Y.A. (2012). *Sovremenniy uroven razvitiia innovatsionnykh protsessov v APK Ukrainy* [The present level of development of innovative processes in agrarian and industrial complex of Ukraine]. Proceedings from *Dostizheniia molodykh uchenykh v razvitii innovatsionnykh protsessov v ekonomike, nauke, obrazovanii: IV Mezhdunarodnaia nauchno-prakticheskaya konferentsiia – Achievements of young scientists in the development of innovative processes in the economy, science, education: IV International scientific-practical conference* (October 8–10, 2012). Briansk: BHTU, pp. 167–169 (in Russian).

7. Kriukova, I.O. (2013). *Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm rozvytku ahrarnykh formuvan* [Organizational-economic mechanism of agrarian formations]. *Stan ta peredumovy stiykoho rozvytku ahrarnoho sektoru v umovakh transformatsiynykh protsesiv u svitovii ekonomitsi* (ed. Yu.O. Nesterchuk). Uman: Vizavi, part 1, pp. 212–226 (in Ukrainian).

8. Hnatyeva, T.M. (2013). *Pidkhody do formuvannia innovatsiinoho potentsialu pidpriemstv kharchovoi promyslovosti* [Approaches to the formation of innovative potential of the food industry]. *Innovatsiyna ekonomika – Innovative Economy*, no 1(39), pp. 15–18 (in Ukrainian).

9. Hlushko, O.V., Hryshova, I.Yu. & Shcherbata, M.Yu. (2015). *Vyznachennya rivnia ekonomichnoi stiikosti pidpriemstv na osnovi pokaznykiv efektyvnosti* [Determining the level of economic viability on the basis of performance indicators]. *Ekonomichnyy chasopys–XXI – Economic Annals–XXI*, no 155(11-12), pp. 82–86 (in Ukrainian).

10. Hryshova, I.Yu., Mytyay, O.V. & Kuzhel, V.V. (2016). *Stabilnist konkurentospromozhnoho stanu na vnutrishnykh ta zovnishnykh rynkakh ahropromyslovoho kompleksu Ukrayiny* [The stability of competitive state in domestic and foreign markets agroindustrial complex of Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economy*, no 3(177), pp. 66–73 (in Ukrainian).

Демченко Олександр Вікторович – викладач кафедри обліку і економіко-правового забезпечення агропромислового бізнесу, Тернопільський національний економічний університет (вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020 Україна).

Демченко Александр Викторович – преподаватель кафедры учета и экономико-правового обеспечения агропромышленного бизнеса, Тернопольский национальный экономический университет (ул. Львовская, 11, г. Тернополь, 46020 Украина).

Demchenko Oleksandr – lecturer in Accounting and Economics and Law providing Agricultural Business, Ternopil National Economic University (11 Lvivska Str., 46020 Ternopil, Ukraine).

E-mail: demchenko-2015@gmail.com